

Kunstenaar : J. (JOZEF) ISRAELS
(1824 Groningen - 1911 Den Haag)

Titel : *La Lettre (De brief)*

Medium : Olieverf/doek

Formaat : 96,5 x 68,5 cm

Signatuur : Rechtsonder gesigneerd "Jozef Israels"

Datering : Periode 1880-1899

Herkomst : Collectie R.E. Peters
St. Paul, Minnesota U.S.A., Minnesota Museum of Art (bruikleen van R.E. Peters)
Kunsthandel Ivo Bouwman, 1976
Particuliere collectie Nederland

Tentoonstelling: St. Paul, Minnesota U.S.A., Minnesota Museum of Art (bruikleen van R.E. Peters)
Zeist (Het Zeister Slot), "17 schilders in hun Haagse tijd", 12 juli - 7 september 1975, cat.no. 44 (afb.)

Literatuur : Anna Wagner, "17 schilders in hun Haagse tijd", Zeist 1975, cat.no. 44 (afb.)

Beschrijving

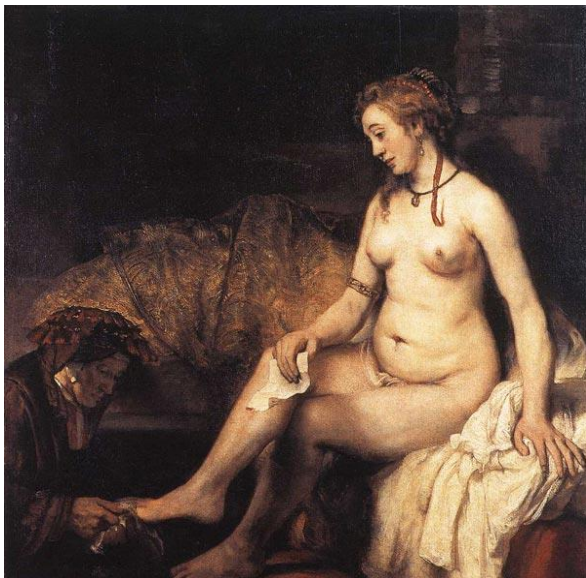
Jozef Israels heeft zijn grootste bekendheid ontleend als schilder van strandtaferelen en thema's uit het leven van Scheveningse, Katwijkse en Zandvoortse vissers. Bij Jozef Israels staan vooral de emotionele aspecten van het zware vissersleven centraal en niet zoals bij zijn vriend en collega Hendrik Mesdag die in het bijzonder vissersboten op zee, vissers strijdend met de elementen uitbeelde.

Aanvankelijk koos Jozef Israels voor een opleiding als landschapschilder en kreeg zijn eerste onderwijs in zijn geboorteplaats Groningen. Geleidelijk nam zijn belangstelling voor de historieschilderkunst toe en ging hij op achttienjarige leeftijd studeren bij J.A. Kruseman en J.W. Pieneman in Amsterdam. In de jaren 1845-1847 verbleef hij korte tijd in Parijs en onderging daar de invloed van de historieschilder E.F. Picot en andere kunstenaars zoals H. Vernet, J. Pradier en P. Delaroche. Werkte in het Louvre naar Rembrandt en Velasques.

Na zijn studie in Parijs trok Israels naar Den Haag, maar verbleef ook regelmatig in Amsterdam. In de jaren vijftig vond Israels in het zware leven van vissers en hun gezinnen een nieuwe inspiratiebron. Het probeerde de sfeer en de moeilijke omstandigheden waarmee de vissers te maken hadden met veel gevoel te schilderen. Titels van zijn werken als 'langs moeders graf', 'verdrongen visser', 'na de storm', 'alleen op de wereld' 'als men ouder wordt', 'de ongelukkige vrouw', 'de laatste ademtocht' vertolken de enigszins zwaarmoedige onderwerpen die hem boeide. In een sterk clair-obscur, met pasteuze verfstreken wist Israels de stemmige, maar droevige sfeer waarmee vissers te maken kregen, weer te geven. Aan de andere kant was Israels ook geïnteresseerd in de meer vrolijke kanten van het vissersbestaan en vooral spelende kinderen aan zee zou hij veelvuldig schilderen: pootje badend in het warme water van de plassen die de vloedstroom had achtergelaten, met een speelgoedbootje spelend en dergelijke. Het jongetje met een zeilscheepje anticipeerde al op wat hij later zou worden: visser net zoals zijn vader. Het coloriet werd onmiddellijk aangepast en 'blonde' kleuren brachten de zonnige, vrolijke sfeer aan het strand en de zee in beeld.

In de loop van de jaren zeventig zien we Israëls zich mede gaan toeleggen op het schilderen van portretten en portretachtige genrestukken. Het hier afgebeelde schilderij met als titel 'De Brief' is een regelmatig terugkerend onderwerp bij Israëls. Nauw verwant hiermee is de thematiek die zich het beste laat omschrijven als 'De mijmering': vrouwen die meestal in een interieur voor het venster naar buiten turen, in gedachten verzonken, al dan niet met een brief in de hand. 'Wachten', 'Blik in de verte', 'Droeve gedachten', 'Melancholie', 'Overpeinzing' zijn titels met min of meer hetzelfde onderwerp. Het thema 'vrouw met brief' is in de schilderkunst in feite zo oud als de bijbel.

Israëls was van Joodse afkomst en als zodanig goed vertrouwd met het Oude Testament. Thema's uit de judaïsme, zoals bv. een 'Joodse bruiloft' zou hij met een zekere regelmaat schilderen. Als historieschilder was hij bovendien op de hoogte van het werk van beroemde 17de-eeuwse voorgangers, waarbij in eerste instantie de naam van Rembrandt genoemd moet worden, die o.a. 'De brief van koning David aan Batseba' geschilderd had. Het schilderij uit 1654 (aanwezig in het Louvre) toont de getrouwde Batseba op het moment dat zij een brief ontvangen heeft van koning David die haar naar zijn paleis uitnodigt en met haar de liefde bedrijft (O.T. 2 Samuël, vers 2-15). Rembrandt laat goed de tweestrijd zien van de vrouw en de keuze waarvoor zij zich als getrouwde vrouw gesteld zag.

Tezelfdertijd schilderde Rembrandts leerling Willem Drost hetzelfde onderwerp (eveneens in het Louvre), maar dan niet in het bad zoals Rembrandt deed.

Johannes Vermeer schilderde de liefdesbrief, waarbij een jonge vrouw bij een venster een brief leest van haar geliefde (Gemäldegalerie Dresden).

Al in de 17de eeuw werd de zee vergeleken met de liefde: storm duidde er op dat de liefde voorbij was en een kalme zee dat de hoop op liefde gerechtvaardigd was. In 1633 schilderde Dirck Hals twee paneeltjes waarop vrouwen waren afgebeeld met een brief in hun hand. In het interieur hing in de achtergrond een schilderij waarop in het ene geval een zee bij storm was afgebeeld en de vrouw haar brief aan het verscheuren was en in het andere geval het blijde gezicht van de vrouw met haar brief in de hand waar in de achtergrond het schilderij aan de muur een kalme zee laat zien (Mittelrheinisches Landesmuseum, Mainz, respectievelijk J.G.Johnson Collection, Philadelphia).

Het is duidelijk dat Israels zijn klassieken kende. Rembrandt zou het grote voorbeeld voor Israels blijven. Zijn 'Joodse bruiloft' uit 1902 en zijn 'Saul en David' van een paar jaar daarvoor zijn niet los te zien van Rembrandts vergelijkbare onderwerpen (beide werken in het Rijksmuseum).

Schilderde Israels aanvankelijk nog in de glacerende stijl, die zo kenmerkend was voor de schilders van de Romantiek, in de loop van de jaren zestig en zeventig zou de toets van Israels losser en breder worden en in de jaren negentig zelfs dicht in de buurt komen van de schilderstijl van zijn zoon Isaac. Hoewel Jozef zijn zoon de schilderkunstige beginselen had bijgebracht zien we hier een omgekeerde invloed van de zoon op de vader. In de portretten die Jozef in de jaren negentig schilderde is die invloed goed zichtbaar.

Hoewel een oud etiket aan de achterzijde het jaartal 1872 vermeldt, lijkt de losse schilderstijl van 'La Lettre' van een latere datum te dateren. Realistischer is het, het werk te dateren uit de laatste twee decennia van de 19de eeuw.

Tussen 1850 en 1874 schilderde Israels het portret van Jeanette Bloemen (1829-1915), gezeten op een stoel met een groene japon met wit kanten manchetten en wit kant rond de diepe V-hals (Amsterdams Historisch Museum). Goed te zien is het verschil in stijl met het hier besproken model van 'La Lettre'. Het fijn uitgewerkte portret staat qua interpretatie en uitvoering nog volledig in de romantische traditie. Ook dit voorbeeld laat zien dat 'La Lettre' niet van 1872 kan dateren.

Het model van 'La Lettre' vertoont enige overeenkomsten met Sijtje van Bemmelen (1880-1963), het 16-jarige buurmeisje dat Israels in 1896 schilderde (Rijksmuseum). 'La Lettre' laat echter nog niet de invloed van Isaac Israels zien, die wel in dit portret uit 1896 aanwezig is. Ook de losse, impressionistische wijze waarop de omslag

van haar kled is geschilderd is nog niet terug te vinden in 'La Lettre'. Dat wil overigens niet zeggen, dat Jozef Israels na 1896 uitsluitend portretten in deze stijl zou hebben geschilderd.

De pose in 'La Lettre' vertoont grote overeenkomsten met het schilderij uit het Rijksmuseum, dat als titel kreeg 'Vrouw aan een raam'. De ontstaansperiode van dit schilderij wordt gehouden na 1880. Hier ontbreekt de brief, maar het lijkt bijna hetzelfde model als in 'La Lettre' te zijn dat peinzend naar de zee staart. Het opgestoken haar de enigszins terugwijkende kin ten opzichte van haar mond wijzen in die richting.

In 1896 schilderde hij hetzelfde model in een volstrekt impressionistische stijl. In het Rijksmuseum kreeg dit werk de titel 'Overpeinzing'. Hier niet de handen op de schoot, als teken van berusting of uitdrukking van een verwachting, maar de hand die het hoofd ondersteunt. Uit het slechts indicatief aangegeven raam staart zij in gedachten verzonken naar buiten.

Nog een werk dat hetzelfde model met opgestoken haar lijkt voor te stellen is dit schilderij dat in 1913 op een veiling in München verscheen. Hier is weer de brief aanwezig als anekdotisch attribuut en tuurt de jonge vrouw uit het venster. Bij 'La Lettre' is het raam weggelaten en voor een meer abstract aangeduide ruimte gekozen waar alle aandacht uitgaat naar de gemoedstoestand van de vrouw..

Dat laatste is ook het geval met het schilderij, getiteld 'Melancholie'. Dit schilderij uit het Rijksmuseum staat stilistisch dicht bij 'La Lettre' en dateert eveneens uit de periode na 1880.

Hoewel Israëls zijn grootste bekendheid kreeg met de eerdere genoemde taferelen uit het vissersleven, getuigen zijn portretten en portretachtige genrestukken van een grote intensiteit en ingetogenheid. Was zijn zoon meer geïnteresseerd in de frivole kanten van het leven, vader Jozef zou vooral de vertolker zijn van de sociale betrokkenheid en opvallen door het weglaten van elementen die zouden kunnen afleiden van het serieuze verhaal dat hij wilde vertellen. Hij wilde vooral de drijfveren van de mensen weergeven.

Tijdgenoot en collega Johan Gram bracht het in 1905 als volgt onder woorden: 'Alles was de aandacht zou kunnen aftrekken van de hoofdgedachte, van het effect, wordt door Israels als 't ware slechts aangeduid. Zijn instinct van groot kolorist wijst hem daarin de weg. In de wijze, waarop Israels de natuur ziet en vertolkt, doet hij, in zijne beste oogenblikken, aan Rembrandt denken. Israels is de schilder der armen en ongelukkigen, de schilder van het lief en leed onzer visschers; als zoodanig is hij beroemd en geëerd'.

Max Liebermann (1847-1935), die zich onder invloed van Jozef Israels een periode heeft beziggehouden met het uitbeelden van het vissersgenre, vond dat Israels pas op latere leeftijd zijn beste werk had gemaakt: 'Israels werd eerst zich zelf op een leeftijd, waarop de meeste schilders hun beste werk al geleverd hebben, en als hij het ongeluk had gehad, op zijn veertigste jaar te sterven, zou Holland een zijner beste zonen minder gehad hebben'. 'La Lettre' bevestigt deze observatie van Liebermann volledig.

